

REZERVNO SNABDEVANJE KAO POSLEDICA OTVARANJA TRŽIŠTA ELEKTRIČNE ENERGIJE U REPUBLICI SRBIJI U PERIODU 2014-2017. GODINA

Zoran Jeremić, JP EPS Ogranak EPS Snabdevanje, Srbija
Milena Radivojević, JP EPS Ogranak EPS Snabdevanje, Srbija
Milanko Miroslavljević, JP EPS Ogranak EPS Snabdevanje, Srbija
Goran Milić, DIGIT Srbija

KRATAK SADRŽAJ

Otvaranje tržišta električne energije podrazumeva pravo svakog krajnjeg kupca električne energije da slobodno bira svog snabdevača na tržištu električne energije. Pored izbora snabdevača domaćinstva i mali kupci imaju pravo na izbor i vrste snabdevanja, odnosno pravo na garantovano snabdevanje električnom energijom, kao javnu uslugu. Rezervno snabdevanje električnom energijom je upravo posledica otvaranja tržišta električne energije. Pravo na rezervno snabdevanje ima krajnji kupac električne energije koji nema pravo na garantovano snabdevanje, nije našao novog snabdevača nakon prestanka ugovora o snabdevanju sa prethodnim, i u slučaju stečaja ili likvidacije snabdevača koji ga je do tada snabdevao. U ovom tekstu, predstavljeno je kretanje kupaca na rezervnom snabdevanju u posmatranom periodu, sa konkretnim podacima o broju mernih mesta, količini preuzete električne energije kao i njihov udeo u odnosu na celokupno tržište električnom energijom. Na osnovu predhodnih podataka, u tekstu se dalje analiziraju uzroci prelaska kupaca na rezervno snabdevanje, koji prouzrokuju veliki broj kupaca na rezervnom snabdevanju. Tekst donosi i predloge za preduzimanje konkretnih mera, koje bi donele smanjenje broja kupaca na rezervnom snabdevanju.

Ključne reči : rezervno snabdevanje, mali kupac, tržište električne energije

RESERVE SUPPLY AS A CONSEQUENCE OF ELECTRICITY MARKET OPENING IN THE REPUBLIC OF SERBIA IN THE PERIOD 2014-2017.

ABSTRACT

Electricity market opening implies the right of all final customers to freely choose their supplier on electricity market. In addition to selection of supplier, households and small customers are entitled to select the type of supply, i.e. have the right to public supply of electricity, as a public service. Reserve supply is the consequence of market opening. Final customer is entitled to reserve supply in the event that it is not entitled to public supply, did not find new supplier upon contract termination with the previous and in the event of bankruptcy or liquidation of the previous supplier. This paper will present the flow of customers on reserve for the assessed period with precise data regarding the number of metering points, the amount of electricity and their share compared to total electricity market. Based on the previous data, causes of transfer of customers to reserve supply which cause the large number of customers on reserve supply are further analyzed in this paper. This paper also presents proposal for undertaking concrete measures that would lead to decrease of number of customers on reserve.

Keywords: reserve supply, small customer, electricity market

Kontakt informacije -zoran.m.jeremic@eps.rs

UVOD

Otvaranje tržišta električne energije podrazumeva pravo, svakog krajnjeg kupca električne energije da slobodno bira svog snabdevača na tržištu električne energije svi krajnji kupci električne energije. Otvaranje tržišta električne energije obavljeno je u tri faze [2].

Od 01. januara 2013. godine, pravo na javno snabdevanje imaju krajnji kupci električne energije čiji su objekti priključeni na distributivan sistem. Ovo je praktično prva faza otvaranja tržišta električne energije, gde samo kupci čiji su objekti priključeni na prenosni sistem moraju da izaberu snabdevača.

Od 01. januara 2014. godine otpočelo se i sa drugom fazom otvaranja tržišta električne energije, koja podrazumeva da pravo na javno snabdevanje električnom energijom imaju domaćinstva i mali kupci (pravna lica i preduzetnici koji imaju manje od 50 zaposlenih, ukupan godišnji prihod u iznosu do 10 miliona evra, čiji su svi objekti priključeni na distributivni sistem električne energije napona nižeg od 1kV). Obavezu da izaberu snabdevača sada imaju i kupci koji su priključeni na distributivni sistem srednjeg napona i koji nemaju status malog kupca.

Od 01. januara 2015. godine otpočela je i treća faza liberalizacije, u skladu sa Zakonom o energetici [1], svi kupci imaju mogućnost izbora snabdevača, a pravo na garantovano snabdevanje bi mogli da ostvare samo domaćinstva i mali kupci (pravna lica i preduzetnici koji imaju manje od 50 zaposlenih, ukupan godišnji prihod u iznosu do 10 miliona evra, čiji su svi objekti priključeni na distributivni sistem električne energije napona nižeg od 1kV i čija je potrošnja manja od 30.000 kWh godišnje).

Ovim se smanjuje broj malih kupaca, jer se dodatno ograničava pravo da se postane mali kupac. Ograničenje od 30.000 kWh godišnje, čini ostvarivanje prava na status malog kupca promenljivom kategorijom, odnosno svake godine je moguće da pojedini kupac izgubi status malog kupca odnosno ostvari taj status.

Nužna posledica otvaranja tržišta, gubitka i ostvarivanja prava na garantovano (javno) snabdevanje je upravo rezervno snabdevanje.

Pravo na rezervno snabdevanje [1] ima krajnji kupac električne energije koji nema pravo na garantovano snabdevanje, u slučaju:

- 1) stečaja ili likvidacije snabdevača koji ga je do tada snabdevao;
- 2) prestanka ili oduzimanja licence snabdevaču koji ga je do tada snabdevao;
- 3) da nije našao novog snabdevača nakon prestanka ugovora o snabdevanju sa prethodnim, osim ako je prestanak ugovora posledica neizvršavanja obaveza plaćanja kupca;
- 4) da nije našao novog snabdevača nakon prestanka ugovora o snabdevanju sa prethodnim, a pripada kategoriji kupaca kojima se ne može obustaviti isporuka električne energije u slučaju neizvršavanja obaveza, u skladu sa Zakonom o energetici [1]

Pravo na rezervno snabdevanje ostvaruje se bez zahteva krajnjeg kupca i počinje prestankom ugovora o snabdevanju sa ranijim snabdevačem. Rezervni snabdevač snabdeva krajnjeg kupca po ugovoru o potpunom snabdevanju i dužan je da ugovor dostavi, u pismenoj formi, krajnjem kupcu u roku od osam dana od dana

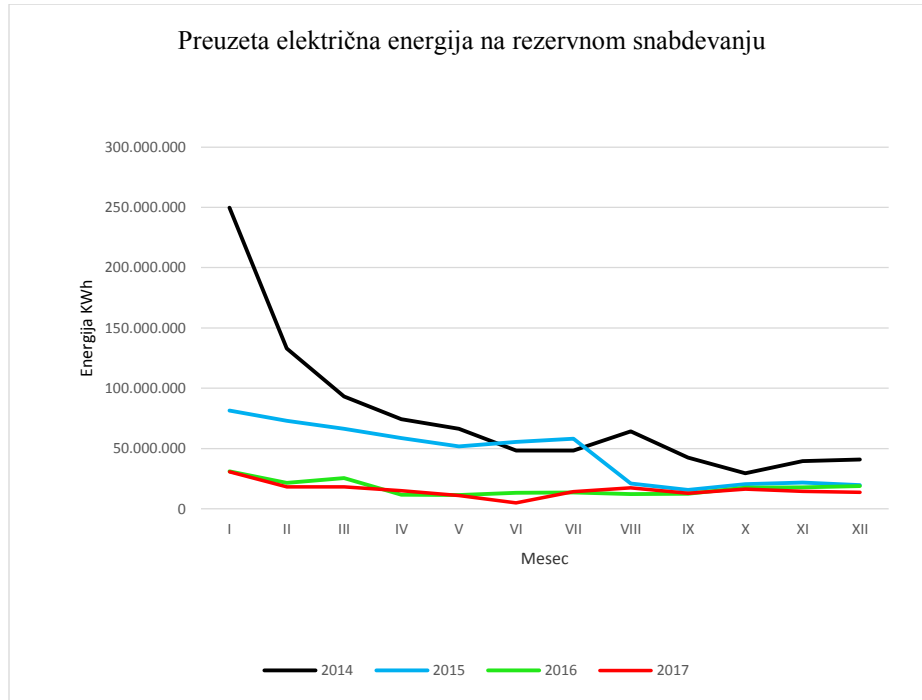
početka rezervnog snabdevanja. Rezervno snabdevanje može neprekidno trajati najduže 60 dana, izuzetno za kupce koji nabavljaju električnu energiju putem postupka javnih nabavki može trajati do okončanja postupka javne nabavke. Vlada republike Srbije u postupku javnog tendera određuje snabdevača koji će obavljati rezervno snabdevanje. Tom prilikom, Vlada propisuje uslove za izbor, uslove i način obrazovanja i promene cene, elemente ugovora koji rezervni snabdevač zaključuje sa krajnjim kupcem kao i rok u kom izabrani snabdevač obavlja funkciju rezervnog snabdevača.

Cene električne energije za rezervno snabdevanje su regulisane, iste odlukom određuje Vlada Republike Srbije na osnovu ponude izabranog snabdevača. Od 01.01.2014. do 31.05.2015. godine važila je cena od 59,90 EUR/MWh, dok je u periodu od 01.06.2015. do 30.11.2016. godine u primeni bila cena od 61,35 EUR/MWh. Važeća cena počev od 01.12.2016. godine iznosi 55,84 EUR/MWh.

Ostvarivanje prava na rezervno snabdevanje posmatraćemo, za dva perioda s obzirom na promenu Zakona o energetici, odnosno promene definicije malog kupca i promene načina ostvarivanja prava na rezervno snabdevanje. Promenom definicije malog kupca praktično je veći broj krajnjih kupaca (pravnih lica i preduzetnika) izgubio pravo na garantovano snabdevanje i bio primoran da izabere snabdevača. Zanimljivo je izbora snabdevača ili nemogućnost izbora snabdevača (dug za električnu energiju prema predhodnom snabdevaču), krajnjeg kupca dovodi u situaciju snabdevanja električnom energijom na rezervnom snabdevanju ili obstavu isporuke električne energije.

OSTVARENA PRODAJA ELEKTRIČNE ENERGIJE NA REZERVNOM SNABDEVANJU

U periodu od 2014. do 2017. godine dolazilo je do promene broja kupaca i broja mernih mesta, samim tim i promene preuzete elektrine energije na rezervnom snabdevanju. Ostvarena prodaja električne energije na mesečnom nivou za posmatrani period 2014- 2017. godina prikazana je na Slici br. 1.

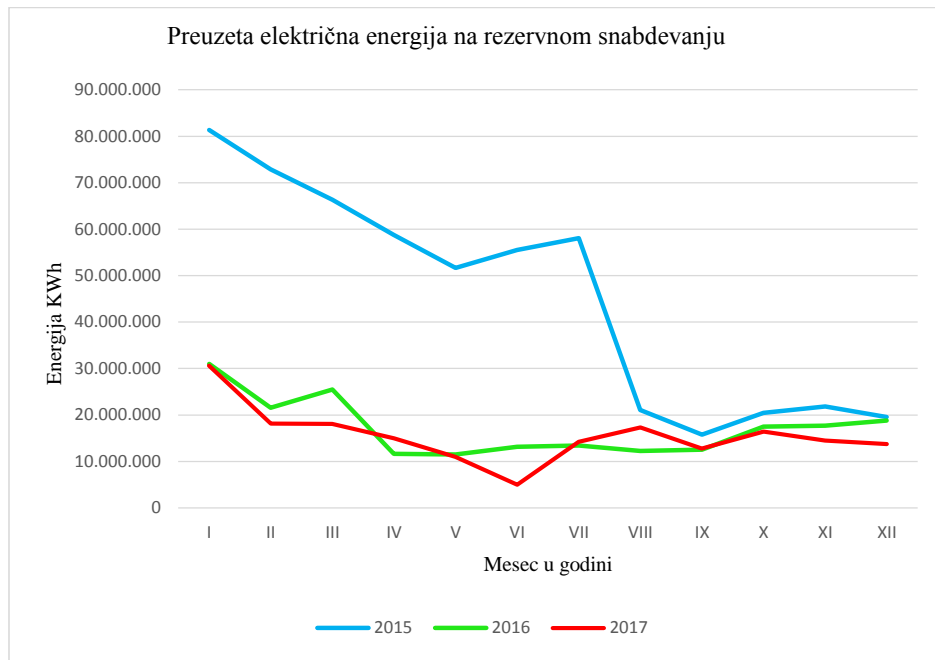
Slika.1

Preuzeta električna energija na rezervnom snabdevanju u 2014. godini izrazito je veća nego u ostalim posmatranim godinama. Posebna razlika je uočljiva u prva tri meseca 2014. godine. Uvidom u profil kupaca koji su se u ovom periodu nalazili na rezervnom snabdevanju, uočava se da je većina kupaca u obavezi sprovođenja procesa javne nabavke za električnu energiju, i kako ih nisu sproveli blagovremeno, električna energija je fakturisana sa rezervnog snabdevanja. Razlozi za neblagovremeno sprovođenje javne nabavke kod anketiranih kupaca su:

- neblagovremeno usvajanje budžeta
- neznanje promene da je i za električnu energiju potrebna javna nabavka
- neznanje ko sprovodi javnu nabavku (osnivač, škola itd.)

Kupci koji nisu morali da sprovedu javnu nabavku odlazak na rezervno snabdevanje su obrazlagali nedovoljnom informisanošću o novom načinu nabavke električne energije.

Pošto je 2014. godina, bila prva godina u kojoj su pravo na garantovano (javno) snabdevanje, izgubili svi kupci osim domaćinstva i malih kupaca, kako bi taj prvi udar izuzeli iz analize, posmatraćemo izdvojeno 2015., 2016. i 2017. godinu. Na Slici br. 2. prikazana je preuzeta električna energija samo za 2015., 2016. i 2017. godinu.

Slika.2

Analizirajući preuzetu električnu energiju po mesecima za posmatrani period (Slika 2.) uočavamo:

- period I – V mesec godine, po pravilu dolazi do smanjenja preuzete električne energije sem u 2017. godini gde je to smanjenje do VI meseca
- period V-VII mesecu 2015. i isti period u 2016. godini, odnosno period VI-VII mesec 2017. godine su periodi povećanja isporučene električne energije
- period VIII- XII mesec godine dolazi do blagog ujednačenja preuzete električne energije na rezervnom snabdevanju

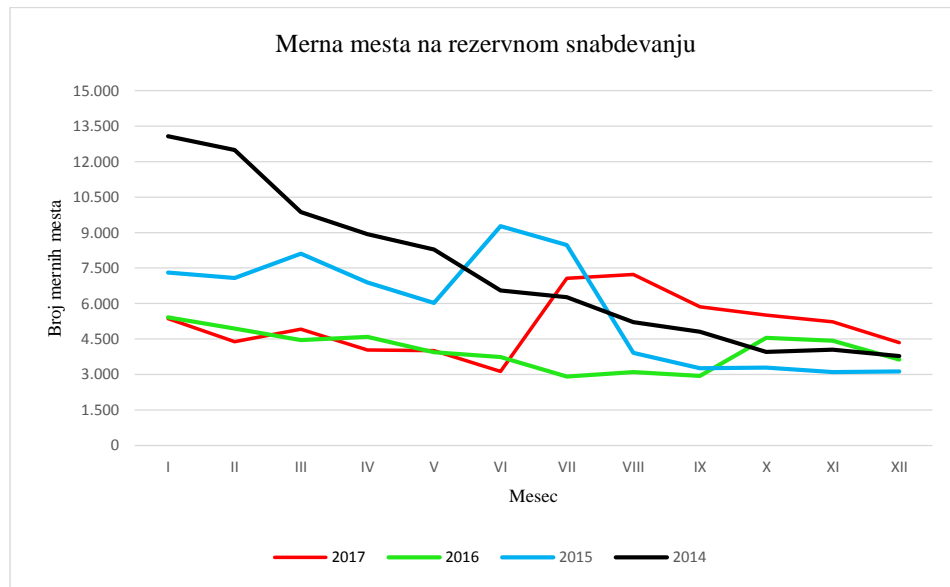
Razlog ovakvog trenda prodaje električne energije na rezervnom snabdevanju je sledeći :

- smanjenje prodaje električne u periodu I – V mesec godine , dolazi iz razloga realizacije javnih nabavki kupaca, koje se kao po pravilu objavljuju krajem godine za sledeću godinu ili početkom godine za period snabdevanja koji otpočinje okončanjem javne nabavke
- povećanje prodaje u periodu V-VII u 2015. i 2016. godini odnosno VI-VII 2017. godine je karakteristično iz razloga što se poklapa sa periodom u kom se od strane Operatora distributivnog sistema (u daljem tekstu ODS), a u skladu sa Zakonom o energetici, utvrđuje koji kupci imaju pravo na garantovano snabdevanje. Ovaj proces koji sprovodi Operator distributivnog sistema dovodi do toga da veliki broj kupaca gubi pravo na garantovano snabdevanje, i ovi kupci imaju obavezu izbora snabdevača na otvorenom tržištu električne energije. Veliki broj kupaca u posmatranom periodu ne uspeva da nađe novog snabdevača. Kupci koji nisu našli novog snabdevača , potpisuju ugovor o rezervnom snabdevanju električnom energijom tako da dolazi do povećanja kako broja kupaca na rezervnom snabdevanju tako i isporučene električne energije..

Status malog kupca, koji ima pravo na garantovano snabdevanje uslovljen je i količinom preuzete električne energije[1] . Količina preuzete električne energije kod kupaca je promenljiva veličina iz godine u godinu tako je i broj malih kupaca promenljiv. Ovo se manifestuje upravo u periodu od V do VII meseca gotovo u svakoj godini posmatranog perioda, što prouzrokuje povećanje broj kupaca, a samim tim i količine energija i broja mernih mesta na rezervnom snabdevanju. Sa ovog stanovišta definicija malog kupca bi morala da pretrpi izmenu u cilju jednoznačnog određivanja malog kupca.

Broj mernih mesta krajnjih kupaca, koja su prosečno mesečno snabdevana na rezervnom snabdevanju tokom perioda 2014.-2017.g. kretao se od 7.273 u 2014.g , 5.822 u 2015.g., 4.054 u 2016.g. do 5.089 u 2017.g.

Kretanje broja mernih mesta po mesecima u posmatranom periodu 2014- 2017. godina prikazano je na Slici br. 3.

Slika 3.

Dinamika promene broja mernih mesta po mesecima, prati dinamiku promene količine električne energije. U posmatranom periodu minimalni broj mernih mesta je bio je 2099 u avgustu mesecu 2016. godine dok je maksimalan broj mernih mesta na rezervnom snabdevanju ostvaren 13253 u januaru 2014. godine. Evidentno je da prosečan broj mernih mesta na godišnjem nivou nije bio ispod 4054 u 2016. godini što ukazuje na promenljivost statusa malog kupca odnosno na nemogućnost da svi kupci koji su izgubili pravo na garantovano snabdevanje nađu snabdevača i zaključe ugovor o potpunom snabdevanju sa izabranim snabdevačem.

UČEŠĆE REZERVNOG SNABDEVANJA NA TRŽIŠTU KRAJNJIH KUPACA ELEKTRIČNE ENERGIJE U REPUBLICI SRBIJI

U 2014. g. kada je od strane Vlade Republike Srbije prvi put određen rezervni snabdevač od ukupne količine električne energije kojom su snabdeveni krajnji kupci na teritoriji Republike Srbije u iznosu od 28.733.252 MWh, količina koja je služila za potrebe snabdevanja krajnjih kupaca po osnovu rezervnog snabdevanja je iznosila 929.795 MWh i činila je 3,24% ukupne količine. Tokom narednih godina, godišnje količine električne energije za potrebe rezervnog snabdevanja kao i učešće u ukupnim količinama za snabdevanje krajnjih kupaca na teritoriji Republike Srbije su se smanjivale na 543.252 MWh (1,89%) u 2015. g., zatim 206.632 MWh (0,71%) u 2016. g. i na kraju 186.833 MWh (0,63%) u 2017. g.

Ukupna prodaja električne energije i prodaja na rezervnom snabdevanju kao i procentualno učešće rezervnog snabdevanja u odnosu na ukupnu preuzetu električnu energiju od strane kupaca dato je u Tabeli 1.

Tabela 1. Učešće prodaje na rezervnom snabdevanju u ukupnoj prodaji

	2014.	2015.	2016.	2017.
Ukupna prodaja u RS (MWh)	28,733,252	28,791,524	29,161,423	29,672,899
Prodaja na rezervnom snabdevanju (MWh)	929,795	543,252	206,632	186,833
Učešće	3.24%	1.89%	0.71%	0.63%

Ovakav trend je u najvećoj meri posledica perioda koji je bio potreban za prilagođavanje pravilima otvorenog tržišta od strane krajnjih kupaca iz reda javnog sektora koji se u prvim fazama otvaranja tržišta nisu pravovremeno prilagodili. Postupci za nabavku električne energije u skladu sa Zakonom o javnim nabavkama koje su u prvim godinama raspisivani od strane jednog dela javnog sektora bili su neblagovremeni a često i nedovoljno kvalitetni, pa su doveli do toga da su u početku postupci zaključenja ugovora sa snabdevačem trajali dugo, a posledica toga je da su u međuvremenu do okončanja postupaka bili prinuđeni na rezervno snabdevanje kao jedini vid zakonske

možnosti da obezbede snabdevanje električnom energijom do okončanja postupka javnih nabavki i zaključenja ugovora sa izabranim najpovoljnijim snabdevačem. Jedan deo ostalih kupaca koji nisu u sistemu javnih nabavki se takođe nije u samom početku 2014.g. snašao sa ugovaranjem snabdevanja električne energije na tržištu, iz razloga neznanja ili dugovanja za električnu energiju su objektivno bili sprečeni da ugovore snabdevanje. Za njih je takođe jedina mogućnost bila rezervno snabdevanje.

Procentualno učešće od 0,63% rezervnog snabdevanja u ukupnoj prodaji kupcima možemo reći da je zanemarljivo. Ipak energija koja je reda 0,2TWh nije zanemarljiva.

Broj mernih mesta je parameter koji može da nam da jasniju sliku o prodaji na rezervnom snabdevanju. Broj mernih mesta krajnjih kupaca koja su prosečno mesečno snabdevana na rezervnom snabdevanju tokom perioda 2014.-2017.g. kretao se od 7.273 u 2014.godini. do 5.089 u 2017.godini. Prikaz prosečnog godišnjeg broja mernih mesta i učešća rezervnog snabdevanja dat je u Tabeli 2.

Tabela 2. Učešće broja mernih mesta na rezervnom snabdevanju u ukupnom broju mernih mesta

	2014.	2015.	2016.	2017.
Prosečan ukupan broj mernih mesta	3,592,012	3,607,581	3,619,514	3,623,989
Prosečan broj mernih mesta na rezervnom snabdevanju	7,273	5,822	4,054	5,089
Učešće	0.20%	0.16%	0.11%	0.14%

U posmatranom periodu za razliku od energije, gde imamo smanjenje tokom posmatranog perioda to nije slučaj sa brojem mernih mesta. Ovakvo kretanje prosečnog broja mernih mesta na rezervnom snabdevanju po godinama, i učešće istih u odnosu na ukupan broj mernih mesta ponovo nam ukazuje na problem promenljivosti statusa malog kupca, što prouzrokuje nemogućnost da svi kupci koji gube pravo na garantovano snabdevanje nađu snabdevača i zaključe ugovor o potpunom snabdevanju sa izabranim snabdevačem pre isteka statusa malog kupca. Ovo u stvari ukazuje da uslov vezan za potrošnju električne energije na godišnjem nivou, za sticanje statusa malog kupca treba izmeniti.

MERE ZA SMANJENJE BROJA KUPACA NA REZERVNOM SNABDEVANJU

Otvaranje tržišta električne energije uslovalo je i nastajanje rezervnog snabdevanja. Rezervno snabdevanje vremenom bi trebalo da se smanji na minimalnu meru odnosno praktično da za njime prestane potreba.

Da bi se došlo do ovog cilja potrebno je:

- kupce stalno informisati o načinu nabavke električne energije
- nabavku električne energije izuzeti iz postupka javne nabavke
- pravo na rezervno snabdevanje ograničiti samo na slučajeve stečaja, bankrota trenutnog snabdevača
- status malog kupca učiniti stalnim, odnosno pri dobijanju rešenja o priključenju za pravna lica definisati status kupca, najrigoroznije rešenje je da pravna lica i preduzetnici nemaju prava na garantovano snabdevanje, odnosno ukinuti status malog kupca
- alternativa predhodnom rešenju je da status malog kupca mogu imati pravna lica i preduzetnici sa monofaznim priključkom električne energije i pravna lica i preduzetnici sa trofaznim priključkom koji imaju glavne osigurače na priključku od 16 A

ZAKLJUČAK

Rezervno snabdevanje električnom energijom je najnepovoljnije snabdevanje na otvorenom tržištu. Nepovoljno je za kupca (najveća cena, ograničen rok snabdevanja), a nepovoljno je i za rezervnog snabdevača, jer su kupci koji su sebi dozvolili da nemaju snabdevača i loši platiše električne energije. Donošenjem napred predloženih mera u mnogome bi uticali na smanjenje broja kupaca na rezervnom snabdevanju, odnosno ostvarenje krajnjeg cilja, ukidanje rezervnog snabdevanja. Ovim radom smo želeli da ukažemo na stanje u jednom delu tržišta električne energije i da podstaknemo na razmišljanje o promenama u Zakonu o energetici prevashodno u delu koji se odnosi na sticanje prava na rezervno snabdevanje i sticanje statusa malog kupca u cilju ostvarivanja prava na garantovano snabdevanje.

LITERATURA

- (1) Zakon o energetici, Službeni glasnik RS, br. 145 od 29. decembra 2014. godine
- (2) Željko Marković, Aca Marković, Milan Danilović , Pravci razvoja tržišta električne energije u Srbiji, CIGRE 2015
- (3) Pravila o radu tržišta električne energije Republike Srbije, novembar 2016. godine
- (4) Izveštaj o radu Agencije za energetiku za 2016. godinu, maj 2017.